

نقشه پژوهشکده

بررسیهای فرهنگی و توسعه

۲۵۸

بطری به اعتماد پژوهش در ایران . مسائل چند در سبب
تحقیق . الزامات تحقیق در مدیریت . نظریه‌های علمی
و اندیشه اجتماعی . امید به زندگی . یک شاخص پیشرفت .
تکنساری . جامعه شناسی در لهستان . برنامه ریزی
نسروی انسانی . بررسی سودمندی طرحهای عمومی .
روش نمونه‌گیری تعادلی .
بررسی و نقد کتاب . معرفی کتابهای جدید . نگاهی به
مجلدها . همایشهای علمی .

علی اکبر نیک خلق : تک نگاری

xalvat.com

شماره دوم ، سال دوم

تابستان ۲۵۳۷

پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران

نامه پژوهشکده

پرسیهای فرهنگ و توسعه

ناشر: پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران
ترتیب انتشار: ۴ شماره در سال

مدیر: مجید تهرانیان

سردبیر: منوچهر محسنی

مدیر داخلی: مرتضی میرآفتابی

دستیار سردبیر: فاطمه مکداول

اعضای شورای نویسندگان:

مهدی اریابزاده تهرانی (رادیو تلویزیون ملی ایران) - علی اسدی (پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران) - نادر افشار نادری (مؤسسه پژوهشهای دهقانی و روستایی ایران) - مهدی امانی (دانشگاه تهران) - ایرج ایمن (مؤسسه ملی روانشناسی) - عباس بازرگان (دانشگاه بوعلی سینا) - جمشید بهنام (دانشگاه قزاقی) - مهدی بهکیش (دانشگاه سپاهیان انقلاب) - چنگیز پهلوان - هرمز حکمت (مشاور حقوقی) - باقر ساروخانی (دانشگاه تهران) - مهدی شیخیان (مدرسه عالی تلویزیون و سینما) - حسین ضیایی (مرکز ایرانی مطالعه فرهنگها) - کاظم معتمدنژاد (دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی) - سیامک موحدی (دانشگاه ماساچوست) - هرمز میلانیان (دانشگاه تهران) .

نشانی: انتهای شمالی جردن، نرسیده به سه راه الهیه (مریم) - صندوق

پستی ۱۸۳-۳۳ تجریش، تهران ۱۹ -

تلفن: ۶-۲۹۴۰۴۲ - فکس ۲۷۹۷-۲۸۴۶

بها: تک شماره ۵۰ ریال - اشتراك سالانه ۱۵۰ ریال

بهای اشتراك سالانه برای دانشجویان و فرهنگیان ۱۰۰ ریال است .

وجه اشتراك مجله را ميتوانيد توسط كلية بانكها در سراسر کشور به حساب جاری شماره ۳۵، ۹۰ بانک ملی ایران، شعبه محمودیه (در تهران به نام پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران) پرداخت فرمایید و رسید آن را همراه با تقاضای اشتراك برای ما ارسال دارید .

طرح: سارنج - لایلا سلامت

ویراستار: صادق آئینه وقد

مطالب این شماره :

یاوداشت :

پژوهش در مسایل فرهنگ و توسعه . مجید تهرانیان پنج تا هشت

مقالهها :

- ۱-۸ نظری به اقتصاد پژوهش در ایران . شاپور راسخ
۹-۱۵ مسایلی چند در باب تحقیق . مهدی امانی
۱۷-۲۸ الزامات تحقیق در مدیریت . محمود ساعتچی
۲۹-۳۹ نظریه‌های علمی و اندیشه اجتماعی . چارلز روزنبرگ . ترجمه فروغ شفیع
۴۱-۵۷ امید به زندگی ، یک شاخص پیشرفت . عزت‌الله کیوان
۵۹-۷۰ تک نگاری . علی اکبر نیک‌خلیق
۷۱-۸۵ جامعه‌شناسی در لهستان . منوچهر محسنی
۸۷-۹۳ برنامه ریزی نیروی انسانی . فرخ امین زاده
۹۵-۱۰۶ بررسی سودمندی طرحهای عمومی . محمد مهدی بهکیش
۱۰۷-۱۲۵ روش نمونه گیری تصادفی . جلیل دهقانی

بررسی و نقد کتاب :

- ۱۲۷-۱۳۱ گفتاری چند در جامعه شناسی خانواده . مرتضی میرآفتابی
۱۳۲-۱۳۵ معرفی کتابهای جدید
۱۳۶-۱۴۱ نگاهی به مجله‌ها
۱۴۲-۱۵۴ همایش‌های علمی

علی اکبر نیک خلق

تک نگاری

از جمله فنون پژوهش در علوم اجتماعی، که در طول سالهای گذشته کاربرد فراوانی، بویژه در جامعه روستایی ایران داشته است، تک نگاری (Monographic) می باشد، که در صورتی که به شکل جامعی مورد استفاده قرار گیرد میتواند وسیله بسیار خوبی جهت شناخت تنگناهای اجتماعی - اقتصادی باشد. تک نگاریها میتوانند به خصوص در برنامه ریزیهای منطقه ای مورد استفاده قرار گیرند و به خلاف آنچه که در مواردی تصور شده است، جنبه تجلی ندارند. یا توجه به اهمیت این تک نگاریها از نظر برنامه های توسعه روستایی در کشور، و علی رغم تعداد قابل توجه تک نگاریهایی که تاکنون ارائه شده است، کارهای ارزنده و جامع خیلی کم صورت گرفته است، که شاید یکی از عوامل آن فقدان الگوهای دقیق و حساب شده باشد. به این ترتیب مقاله آقای «علی اکبر نیک خلق» کارشناس تحقیقات روستایی « مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران» که بر اساس تجارب چندین ساله ایشان در این رشته نوشته شده است میتواند راهنمای سودمندی برای پژوهندگان در این زمینه باشد.

* * *

xalvat.com

مقدمه

مطالعات روستایی اعم از کاربردی و یا دانشگاهی که صرفاً جنبه شناختی دارد بطور عمده با دو شیوه علمی انجام می پذیرد:

- مطالعات پهنانگر (Extensive) که در مورد مسایل سطحی و نر سطح وسیعی صورت می گیرد. در این نوع مطالعات بعلاوه وسعت جامعه، که بررسی آن هزینه زیادی را دربردارد، از روشهای آماری استفاده می شود. به این ترتیب که از کل دهات یک منطقه تعدادی ده براساس نمونه گیری انتخاب

نامه پژوهشگاه، سال دوم
شماره دوم، تابستان ۲۵۳۷

میشود و مورد بررسی قرار می گیرد .

- نوع دوم مطالعات ژرفانگر (Intensive) است . اگر موضوع مطالعه مستلزم دقت و عمق بیشتری باشد ، حوزه آن محدود خواهد بود . در این صورت تحقیق منحصر آ به يك موضوع یا يك اجتماع كوچك و محدود از نوع «روستا» اختصاص پیدا می کند . این نوع مطالعات كه با شیوه ای ژرفایی انجام می گیرند ، تك نگاری یا « منوگرافی » نامیده میشود .

واژه منوگرافی (Monographie) از دو جزء « Monos » یعنی ، واحد ، یكنا و « Graphos » یعنی ، تصویر ، توصیف و نگارش ترکیب شده ، و در مجموع بمعنی توصیف ، تصویر یا نگارش يك واحد است .

در ترجمه فارسی معادل واژه « Monographie » « تك نگاری » انتخاب شده است . در واقع تك نگاری يك شیوه تحقیق جامعه شناسی است و محقق با بکار بردن این شیوه ، پدیده های اجتماعی جامعه های كوچك را بطور ژرف و دقیق و همه جانبه مورد بررسی قرار میدهد . بهین جهت است كه گاه مترادف شیوه تك نگاری ، ژرفانگر یا ژرفایی آورده اند .

تك نگاری توصیفی است ژرف و دقیق از يك شخص (بیوگرافی) یا يك واحد اجتماعی مانند ؛ خانواده ، طایفه یا قبیله ، قشر اجتماعی ، یا يك ده ، كه جنبه های مختلف آنرا دربر می گیرد . تك نگاری بر اساس مشاهده مستقیم و عینی استوار است . محقق با شركت فعال در زندگی مردم جامعه مورد بررسی ، معاشرت مستمر با آنها و بکار بردن فنون مصاحبه و پرسشنامه ، وقایع و امور اجتماعی را از نزدیک مشاهده ، مطالعه و توصیف می کند .

تك نگاری نه تنها جنبه های گوناگون حیات اجتماعی از جغرافیا گرفته تا ساختهای اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی ، خانوادگی ، ارزشها ، نهادها ، هنرهای اجتماعی و ویژگیهای مختلف دیگر يك واحد اجتماعی را به نحو دقیق تصویر می کند ، بلکه به روابطی كه در درون این ساختها موجود است نیز توجه دارد ، و آنها را تبیین می کند .

سابقاً تك نگاری بصورت آنتی تزی در برابر روشهای آماری تلی میشد ، اما امروز بعنوان يك شیوه خاص تنظیم اطلاعات مربوط به يك واحد اجتماعی مورد توجه قرار می گیرد .

از عمده ترین انواع تك نگاری ، بیوگرافی است . بیوگرافی شرح حال و بیان تأثرات زنده فرد بر اساس تجربیات شخصی است .

در تک‌نگاری ، وقایع به توالی هم و به ترتیب تقدم و تأخر تاریخی و بهمان روشنی که کنش عناصر محیط در مراحل تحول دارا هستند نمودار میشود (۱). تک‌نگاری تنها یک توصیف انتزاعی نیست ، بلکه تمام جنبه‌های یک اجتماع و روابط واقعی میان آنها را دربر می‌گیرد . عبارت دیگر تک‌نگاری تنها به توصیف اجزاء مختلف یک واحد اجتماعی بطور جداگانه اکتفا نمی‌کند ، بلکه تمام اجزاء یک ساخت اجتماعی و روابط میان آنها را مورد بررسی قرار می‌دهد ، و کش‌های متقابل میان آنها را تبیین می‌کند .

تک‌نگاری از جمله روش‌های مورد تأیید بسیاری از جامعه‌شناسان است ، و از آنجا که در این روش تمام جوانب مربوط به یک موضوع واحد مورد توجه قرار می‌گیرد ، در صورتی که با دقت انجام شود ، یکی از عمیق‌ترین روش‌هایی است که در تحقیقات اجتماعی معمول است (۲) .

xalvat.com

برخی از جامعه‌شناسان عقیده دارند ، روش تک‌نگاری که در مطالعه یک موضوع ، یک سازمان ، یک شخص یا یک اجتماع کوچک بکار میرود ، غالباً بر این اصل مبتنی است که هر موردی ، نمونه موارد بیشتر مشابهی است ، و در نتیجه به کشف قوانین و اصول کلی متجر می‌گردد (۳) .

تحقیق به شیوه تک‌نگاری را نخستین بار «فردریک لویله» (F. Le Play, ۱۸۸۲-۱۸۰۶) در توصیف زندگی کارگران بکار برده است. از نظر «لویله» خانواده واحد اولیه و اساسی برای مطالعات جامعه‌شناسی است . وی طی مسافرت‌های متعدد خود تعداد ۴۴ خانواده کارگر اروپایی را مورد بررسی قرار داد و نتایج بررسی‌های خود را بصورت کتابی زیر عنوان «کارگران اروپایی» به سال ۱۸۵۵ منتشر کرد (۴) ، که از لحاظ جامعه‌شناسی دارای اهمیت زیادی است. «لویله» با کاربرد این روش در تحقیقات اجتماعی خدمت‌گرا نهایی به دانش جامعه‌شناسی کرده است . روش او بعدها بوسیله دیگر محققان تکمیل شد و در زمینه شناخت جوامع روستایی بکار رفت .

نخستین مطالعات روستایی به شیوه تک‌نگاری در آمریکا در دهه دوم قرن بیستم انجام گرفت . از جمله محققانی که در تحقیقات روستایی از این شیوه استفاده کرده‌اند ، «ویلسن» (W. H. Wilson) ، مردی روحانی را باید نام برد که شائزده بررسی درباره جوامع محلی روستایی و مؤسسات مذهبی آنها به انجام رسانده است (۵) .

مطالعات روستایی در آمریکا ابتدا بیشتر بخاطر تأثیر تمدنهای جدید صنعتی در روستا بود ، که شیوه زندگی مردم روستایی را دستخوش دگرگونی کرده ، و از نفوذ کلیسا در اجتماعات روستایی کاسته بود . به همین جهت این قبیل مطالعات در آغاز بوسیله روحانیون انجام میگرفت و منظور آنها این بود که با شناخت علل کاهش نفوذ کلیسا در

در اجتماعات روستایی ، تداوم پیری در حل دشواریهای زندگی مذهبی مردم روستاها اتخاذ کنند ، تا بلکه بتوانند از ضعف مذهب جلوگیری کنند .

از مطالعات ژرفانگر جامعه‌شناسی روستایی در آمریکا، رساله دکتری (L. Nelson) دربارهٔ یک روستای ایالت «پونا» که به سال ۱۹۴۳ نوشته شده است ، اهمیت زیادی دارد . این رساله پژوهشهای متعدد دیگری را به دنبال داشت ، و بدین سان تک‌نگاری در بررسی‌های روستایی رونق گرفت . این شیوه تحقیق بعدها در اروپا اشاعه پیدا کرد . پس از جنگ جهانی دوم تحت تأثیر جامعه‌شناسی آمریکا و روشهای بررسی که در آن سرزمین متداول بود، جامعه‌شناسان اروپایی به مطالعات روستایی پرداختند . «هانری مندراس» (Henri Mendras) زیر عنوان «مطالعات جامعه‌شناسی روستایی» یک ده آمریکایی و یک ده فرانسوی را از دیدگاه جامعه‌شناسی روستایی مورد مطالعه و مقایسه قرار داد . در آلمان به سال ۱۹۲۷ مطالعاتی دربارهٔ ۱۲ روستای اطراف رودخانه «رن» صورت گرفت . در «رمانی» جامعه‌شناس روستایی «گوستی» (Gusti) با کمک شاگردان خود به تنظیم ۲۸ تک‌نگاری روستایی همت گماشت . در سال ۱۹۵۳ دو تن از محققان فرانسوی بنام «برنو» (Bernot) و «بلانکار» (Blancard) تک‌نگاری کاملی دربارهٔ یک ده فرانسوی منطقه «فرماندی» عرضه کردند ، و در آن از تاریخ ، جغرافیا ، جمعیت ، اقتصاد ، مراحل اساسی زندگی مردم از گهواره تا گور ، و نیز از اقدیسه‌ها ، پنداره‌ها ، ارزشها و هنجارهای اجتماعی به دقت بحث کردند (۵) . مطالعات روستایی در کشورهای آسیایی سالها بعد متداول شد . در هندوستان «سرنیواس» (Srinivas) با همکاری جمعی از محققان کتاب «دهات هند» را به سال ۱۹۶۰ تألیف کرد و «دوب» (Dube) محقق دیگر در سال ۱۹۶۱ ، کتاب «ده هندی» را انتشار داد و بدین سان کار مطالعات روستایی توسعه یافت (۵) .

xalvat.com

در ایران بررسی‌های روستایی به شیوه علمی دیرزمانی نیست که آغاز شده است . با گسترش مطالعات روستایی، تک‌نگاری روستایی که یکی از شیوه‌های تدریجی تحقیقات روستایی است ، در آغاز ، مطالعه دربارهٔ ده عمدتاً جنبه‌های فرهنگی را دربر می‌گرفت ، و تک‌نگاران بیشتر به شرح مسائل فرهنگی ، آداب و رسوم ، عادات و شیوه‌های زندگی و سکونت مردمان روستایی می‌پرداختند ، و کمتر به شناخت ساختهای اقتصادی-اجتماعی ، نشر بنسبده جامعه ، نهادها ، ارزشهای اجتماعی و روابط میان عناصر ساختی جامعه توجه داشتند . با تأسیس «بخش تحقیقات روستایی» در «مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران» ، مطالعات روستایی اهمیت پیدا کرد . در این مطالعات از دو شیوه علمی پنهانگر و ژرفانگر استفاده میشود . مطالعات پنهانگر در

سطح يك منطقه وسیع و با استفاده از روشهای آماری انجام می گیرد ، و برای تکمیل آن مطالعاتی در سطح يك ده با استفاده از روش تک نگاری صورت می پذیرد . تک نگاری روستایی مکمل مطالعات پهنانگار است ، و مسایل پیچیده ای را که در منطقه وسیعی وجود دارد روشن می کند . به عقیده « مندراس » جامعه شناس فرانسوی ، مطالعات پهنانگار که در مورد مسئله معینی در مجموع مناطق وسیعی صورت می گیرد ، هر چند مفید باشد ، باز بدون تک نگاری های علمی ، که امکان میدهد مسئله بررسی شده ای ، مجدداً در تمام جامعه خاصی مورد بررسی قرار گیرد ، مفهوم نمی گردد (ع) . « مندراس » می گوید: تردیدی نیست که جهان بینی روستایی تحت تأثیر ویژگی های زمانی قرار دارد . یادآوری تحلیل این ویژگی ها به درک جهان بینی روستایی نایل شد . بدین ترتیب معلوم می شود که تک نگاری ده یا « ناحیه » یکی از بارزترین روشهای تحقیق برای جامعه شناس روستایی است (ع) .

xalvat.com

مطالعه ده ، مستلزم ارتباط و تماس مستمر با فضاهای مختلف جغرافیایی ، اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی ، سیاسی و غیره است . بنابراین محقق باید از دیدگاه يك مهندس کشاورزی ، اقتصاددان ، مورخ ، جغرافیدان و مردم شناس ده را مورد بررسی قرار دهد . این امر در عمل دشوار می نماید و کار يك گروه از متخصصان رشته های مختلف را ایجاد میکند ، اما جدا نکردن عناصری که کل واحد ده را تشکیل میدهد دارای اهمیت زیادی است . بی شبهه تحلیل پدیده های اجتماعی در اجتماع ده مطالعاتی را از دیدگاههای مختلف ایجاد میکند ، و بنابراین جامعه شناسی که به کار تک نگاری ده می پردازد ، باید با فنون مختلف تحقیق آشنایی داشته باشد و از دست آوردهای علوم مختلف بهره گیرد ، و با اقامت طولانی در ده ، شرکت فعال در زندگی مردم ، و از طریق مشاهده مستقیم و عینی ، جنبه های مختلف زندگی مردم را به همان گونه که هست ثبت کند ، و آنها را طبقه بندی و مورد تعادل قرار دهد ، و سرانجام گزارش نهایی را تهیه کند . مطالعه ده به شیوه تک نگاری شامل سه مرحله است .

مرحله اول به دو شکل زیر انجام می گیرد :

۱ - مطالعه اسناد و مدارک و شناسایی محیط جغرافیایی ده یا ناحیه ای که ده مورد بررسی جزو آن است .

۲ - مشاهده کلی ده ، تماس با مردم بطور تصادفی ، ارتباط ، یا رهبران و شخصیت های ده (کدخدا ، ریش سفید ، رئیس انجمن ده ، رئیس شرکت تعاونی ، رئیس خانه اعیان و غیره ...) . پس از این مرحله است که می توان فرضیه های مورد نظر را منظم و حدود موضوع مطالعه را مشخص کرد .

مرحله دوم ، اگر ارتباط و تماس محقق با اجتماع ده در مرحله اول به مشاهده

کلی متجر میشود ، مرحله دوم به تحلیل منظم این مشاهده اختصاص پیدا می کند . این مرحله بسیار طولانی است ، و در واقع کلید مطالعه بر روی زمین است . محقق بر اساس طرحی که در زیر ارائه خواهد شد ، جنبه های مختلف زندگی ده را بطور جداگانه مورد مطالعه قرار می دهد ، و اطلاعات را جمع آوری می کند : اما این طرح دستورالعمل قاطعی نیست که نتوان از چارچوب آن خارج شد ، بلکه بیشتر برای بخاطر آوردن مسابلی است که مورد بررسی قرار می گیرند ، و اغلب به تناسب وضعیت های خاص هر ده تغییر می کند .

در این مرحله ، محقق از تکنیک مصاحبه و پرسشنامه استفاده می کند . مصاحبه به دو طریق گروهی و فردی انجام می گیرد . مصاحبه گروهی از افراد مطلع ، رهبر سفیدان ، و رهبران روستایی بعمل می آید . در مصاحبه فردی که همراه با پرسشنامه است ، از رئیس و اعضای خانواده پرسش می شود و پاسخ ها و اطلاعات مورد نظر در پرسشنامه ها ثبت می شود . در همین مرحله ، محقق با شرکت در زندگی مردم جنبه های مختلف آن را مورد مشاهده دقیق قرار می دهد . همچنین اسناد و مدارکی را که درباره ده و موضوع مطالعه وجود دارد ، بمنظور روشن کردن مسئله جمع آوری می کند .

در مرحله سوم ، کلیه اطلاعات جمع آوری شده در مرحله دوم ، و همچنین داده های پرسشنامه طبقه بندی میشود ، و با استفاده از مشاهدات و تأثیرات ذهنی ، مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد و گزارش نهایی تهیه میشود .

طرحی که اینک ارائه میشود ، نتیجه تجربیاتی است که طی چند سال تحقیق در زمینه مسایل روستایی ایران بدست آمده است . این طرح هرچند نمی تواند همه پدیده های اجتماعی جامعه های روستایی را در برگیرد ، با وجود این موجب تسهیلانی در امور مطالعات اقتصادی - اجتماعی روستاهاست . این طرح ، همچنین بعلمت تنوع ساختهای اجتماعی جوامع روستایی ، ممکن است کمبودهایی داشته باشد ، که مانند دیگر شیوه های تحقیقات اجتماعی ، در عمل بوسیله کسانی که آنرا بکار می برند اصلاح و تکمیل خواهند شد . جامعه شناس روستایی از جهت اینکه با جامعه های انسانی گوناگونی سروکار دارد ، باید با تنوع مختلفی آشنایی داشته باشد ، و در برابر وضعیت های مختلف ، نکته های تازه ای را به این طرح اضافه ، و یا برخی از قسمت های آنرا حذف و با اصلاح کند .

طرح تک نگاری ده

بخش اول - شناسایی کلی ده

الف - شناسایی محیط جغرافیایی

- ۱ - هویت ده : نام ده ، بخش ، شهرستان ، استان
- ۲ - موقعیت ، حدود ، وسعت
- ۳ - ناموارپها
- ۴ - آب و هوا (دوجهٔ حرارت و میزان بارندگی)
- ۵ - رودها و منابع آب
- ۶ - جنس خاک (نوع و طبقه بندی خاک از لحاظ درجهٔ حاصلخیزی ، فرسایش و عوامل آن)
- ۷ - پوشش نباتی
- ۸ - حیوانات

xalvat.com

ب - تاریخچهٔ ده

- ۱ - نام ده
- ۲ - گذشتهٔ ده بر اساس اسناد و مدارک مکتوب
- ۳ - گذشتهٔ ده بر اساس گفتگهای مردم
- ۴ - اماکن و بناهای تاریخی
- ۵ - حوادث و وقایع تاریخی

بخش دوم - سیمای ده

- ۱ - نقشهٔ ده
- ۲ - توزیع مراکز مسکونی در برابر مزارع و اماکن عمومی ده (شکل سکونت متمرکز، پراکنده و غیره)
- ۳ - محل اماکن عمومی (مدرسه ، مسجد ، حمام ، امامزاده ، غسلخانه ، اماکن تفریحی و غیره ...)
- ۴ - محله‌های ده و مشخصات آنها
- ۵ - کوچه‌ها ، خیابان‌ها ، میدانها
- ۶ - جدایی مکانی
- ۷ - راههای ارتباطی ده با شهر و دیگر مراکز جمعیتی و مزارع
- ۸ - مسکن و تسهیلات زندگی (طرز ساختن خانه ، مصالح ساختمانی ، مساحت خانه ، تجهیزات خانه ، وضع بهداشت مسکن ، توزیع خانوارها بر حسب تعداد اطاق مسکونی ، تسهیلات زندگی)

بخش سوم - جمعیت‌شناسی ده

الف - ساخت جمعیت

- ۱ - تعداد جمعیت
- ۲ - توزیع جمعیت بر حسب سن و جنس
- ۳ - توزیع جمعیت بر حسب سواد
- ۴ - جمعیت فعال و غیر فعال
- ۵ - جمعیت شاغل
- ۶ - توزیع جمعیت بر حسب شغل (به تفکیک سن و جنس)
- ۷ - بیکاری و کم‌کاری

ب - حرکات جمعیت

xalvat.com

- ۱ - ازدواج
- ۲ - زاد و ولد
- ۳ - مرگ و میر
- ۴ - تحرك مكاني و جغرافیایی جمعیت
- ۵ - مهاجرت‌ها

ج - ساخت اجتماعی ده و تغییرات آن

- ۱ - گروه‌ها و قشرهای اجتماعی
- ۲ - روابط گروهی و قشرهای اجتماعی
- ۳ - تحرك اجتماعی (الفی - عمودی)

بخش چهارم - زمینداری و تحول آن

- ۱ - وضع مالکیت ده قبل از اصلاحات ارضی
- ۲ - چگونگی اجرای قوانین ارضی در ده
- ۳ - بررسی آرا و عقاید روستائیان در باره چگونگی اجرای قانون اصلاحات ارضی در ده

بخش پنجم - نهادهای اجتماعی

الف - خانواده

۱ - ساخت خانواده (زن و شوهری ، پدری توسعه یافته ، از هم گسیخته ، پدرمادری ، و انواع دیگر ...) و تعداد آن در لشرهای مختلف جامعه ده

۲ - بعد خانواده و رابطه آن با تولید ، درآمد و قشرهای اجتماعی ده

۳ - موقعیت افراد در خانواده (مرد ، زن ، پسر و دختر)

۴ - روابط خانوادگی (روابط میان افراد خانواده)

۵ - روابط همسایگی (روابط میان خانوادهها و یا خویشاوندان و همسایگان ...)

۶ - ازدواج (انواع ازدواجها) ، روابط خویشاوندی زن و شوهر ، دایره

همسرگزینی ، شیوه همسرپایی ، عمومیت و زودرسی ازدواج ، مهریه ،

شیربها ، رسوم ازدواج .

xalvat.com

ب - تعلیم و تربیت (سنتی - جدید)

۱ - تعلیم و تربیت در خانواده (شیوه پرورش و اجتماعی کردن کودک و ...)

۲ - تعلیم و تربیت در مدرسه

ج - مذهب

۱ - مسجد و سازمان آن

۲ - چگونگی رفت و آمد مردم به مسجد و شرکت در مراسم مذهبی

۳ - منجش احساسات مذهبی مردم در قشرهای مختلف

۴ - روابط متقابل مردم و رهبران مذهبی

۵ - آداب و رسوم و معتقدات مذهبی در میان قشرهای مختلف اجتماع ده

۶ - تأثیر مذهب در زندگی مردم روستایی

د - تفریحات و سرگرمیها و تغییرات آن

۱ - تفریحات سنتی و جدید

۲ - تفریحات در داخل و خارج خانه

۳ - نحوه گذران اوقات فراغت (میهمانی ، شب نشینی ، جشنها ، معاشرتها

و گردشهای جمعی و ...)

۴ - تفریحات سالم و ناسالم

- ۵ - سرگرمیهای کودکان (پسر ، دختر ، انواع بازیها و غیره)
- ۶ - سرگرمیهای مردان و زنان
- ۷ - فضای تفریح و فراغت (تهره خانه ، باشها ، گورستانها ، کوچهها ، میدانها ، کنار چشمه ، رودخانه ، امامزاده ، مسجد ، مسافرت به شهر و زیارت ، سینما و تفریحات خارج از ده و...)
- ۸ - ساخت قدرت در ده و تغییرات آن (اداره ده و گروههای ذینفوذ قبل و پس از اصلاحات ارضی)

بخش ششم - ساخت اقتصادی ده

الف - تولید :

- ۱ - زراعت (انواع محصولات زراعی ، میزان تولید هر کدام از محصولات...)
- ۲ - دامداری (انواع دام ، تعداد دام ، کشتار و تلفات دام یا فروش دام ، فرآوردههای دامی و روش تولید دامی)
- ۳ - باغداری (انواع درختان میوه ، مساحت باغ ، میزان تولید و ارزش تولید باغی)
- ۴ - صنایع دستی ، تعداد و نوع کارگاهها ، میزان تولید ، ارزش تولید
- ۵ - سایر تولیدات

xalvat.com

ب - عوامل تولید :

- ۱ - زمین (زمین زیر کشت ، آیش ، توزیع زمین بر حسب نوع محصول زراعی) ، چگونگی تقسیم زمین ، توزیع خانوادهها بر حسب اندازه زمین زراعی ، تغییراتی که در سطح زیر کشت اراضی پس از اصلاحات ارضی روی داده است .
- ۲ - آب و آبیاری (میزان و منابع آب زراعی ده ، نحوه تقسیم آب ، نحوه آبیاری) مشکلات مربوط به آب و آبیاری ، و تغییراتی که در امر آبیاری و میزان آب پس از اصلاحات ارضی روی داده است .
- ۳ - وسایل و روشهای تولید (شخم ، کود ، بذر و سموم دفع آفات نباتی و تغییراتی که در وسایل و روشهای تولید پس از اصلاحات ارضی روی داده است .
- ۴ - تقویم زراعی

۵ - نیروی انسانی

۶ - واحدهای اندازه گیری و تبدیل آن به سیستم متریک .

ج - شیوه مبادلات (چگونگی فروش محصول ، بازار محصولات ، چگونگی وسایل حمل و نقل و توزیع محصولات تولیدی ، مبادلات داخلی (بین دهقانان) صادرات و واردات ده ، مبادلات جنس به جنس و...) .

د - اعتبارات و بدعی

xalvat.com

ه - درآمد - هزینه و مصرف

بخش هفتم - فولکلور زراعی

آداب و رسوم و معتقدات مربوط به مراحل تولید زراعی (کاشت ، داشت ، برداشت)

بخش هشتم - نظام بهره برداری از زمین

شیوه بهره برداری و تغییرات آن در دوره های قبل و بعد از اصلاحات ارضی

بخش نهم - سازمانها و تأسیسات ده

انجمن ده ، شرکت تعاونی روستایی ، خانه انصاف ، خانه فرهنگ روستایی ، کسرخدا ، مدرسه ، سیاهی دانش ، مکتب خانه ، دکان ، آسیاب و...

بخش دهم - فرهنگ مردم ، رفتارها و روحمات

رفتارها ، روحمات ، ارزشهای اجتماعی ، هنجارها ، روحیه جمعی ، انزوا و تنفرد ، تعاون و همکاری ، نوپذیری ، سبزیگی و رقابت ، رفتارهای جمعی و کنترل اجتماعی ، کجرفتاری ، انگیزهها ، آرزوها ، تمایلات و خواستهها ، ترانهها ، ضربالمثلها ، و افسانهها .

نویسندگان :

1 - René König, Sociologie, Paris : Flammarion, 1972. P.P. 225-

226 .

- ۲- منوچهر محسنی، جامعه شناسی عمومی، تهران : انتشارات طهروری، ۱۳۴۹.
- ص ۱۹۲ و ۱۹۱ .
- ۳- ناموتل کنینگ، جامعه شناسی، ترجمه مشفق همذانی، تهران : امیرکبیر .
- ۱۳۴۹، ص ۲۶ - **xalvat.com**
- ۴- جوزف روسک، رولندوارن - مقدمه‌های پرچامه شناسی، ترجمه بهروز فبری .
- احمد کریمی، تهران : مؤسسه عالی حسابداری، ۱۳۵۰، ص ۳۵۱ .
- ۵- جواد صفی نژاد، طالب آباد، تهران : مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۴۵، ص ۵ .
- ۶- هاتری سندراس، مقاله جامعه شناسی رومشایی در کتاب : ه سبایل جامعه شناسی امروز، ترجمه عبدالعسین نیک گهر، مشهد : دانشگاه مشهد، ۱۳۴۷، ص ۱۷۹ .